

littera turca

Journal of Turkish Language and Literature
e-ISSN: 2149-892X
http://dergipark.ulakbim.gov.tr/littera

[Cilt/Volume: 11, Sayı/Issue: 1, Kış/Winter 2025]

AHMED ARIF'İN MEKTUPLARI BAĞLAMINDA "SUSKUN" ŞİİRİNİ OKUMAK*

(Reading The Poem "Suskun" in The Context of Ahmed Arif's Letters)

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 13.08.2025

Kabul Tarihi / Date Accepted: 06.01.2025

Yayın Tarihi / Date Published: 31.01.2025

DOI Numarası / DOI Number: 10.20322/littera.1532558

Ayşe ERTUŞ

Doç. Dr.

Hakkari Üniversitesi

Eğitim Fakültesi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

orcid.org/0000-0002-5748-5964

ayseertus@hakkari.edu.tr

Makale Bilgisi

Değerlendirme: Bu çalışma çift taraflı kör hakemlik sistemi uygulanarak değerlendirilmiştir.

Etik Beyan: Çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.

Etik Kurul Belgesi: Makale için "Etik Kurul Belgesi" gerekmemektedir.

Benzerlik Taraması: "Benzerlik Raporu" İntihal.Net sistemi üzerinden alınarak tarama yapılmıştır.

Telif Hakkı: Çalışmanın hazırlanma sürecinde yazar/yazarlar tarafından "Telif Hakkı Formu" imzalanarak sunulmuştur. Yazar/yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler.

Atıf Bilgisi:

ERTUŞ, A. (2025). Ahmed Arif'in Mektupları Bağlamında "Suskun" Şiirini Okumak. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 11(1), ss. 1-12. 10.20322/littera.1532558

Sorumlu Yazar:

Ayşe ERTUŞ, ayseertus@hakkari.edu.tr

* Bu çalışma, 9. Bilimsel Araştırmalar ve Güncel Gelişmeler Kongresi (BİLTEK)'nde "Ahmet Arif'in Suskun Şiiri Üzerine Bazı Dikkatler" başlığıyla sunulan bildiri kitabında sadece özetinin yer aldığı çalışmanın genişletilmiş hâlidir.

Özet

Ahmed Arif, Türk edebiyatında 1950'li yılların toplumcu gerçekçi şairlerinden biridir. Diyarbakır'da dünyaya gelen şair edebiyat dünyasında daha hayattayken yayımlanan tek şiir kitabı *Hasretinden Prangalar Eskittim* ile tanınmış ve büyük yankı uyandırmıştır. Şiirlerinde çoğunlukla Doğu Anadolu insanını, kültürünü, yaşayış biçimini işleyen şair, tarihten coğrafyaya, aşktan mücadeleye, hasretten umuda, mahpushane hayatından özgürlüğe kadar birçok konuyu şiirlerinde işlemiştir. Lirik anlatımıyla da dikkatleri üzerine çeken şair, şiirlerinde kendisine, hayatına dair izlere yer vermiştir. Şiirlerinde "ben" anlatımını seçen ve bazı şiirlerinde "Ahmed Arif" ya da "Ahmed" adını kullanan şair yaşadıklarından şiire varır ve bunu da hemen her şiirinde ortaya koyar. Şairin hayatına dair yaşadıklarını ortaya koyduğu şiirlerinden biri de "Suskun"dur. "Suskun", şairin Leyla Erbil'e yazdığı bir mektubunda da geniş yer almış ve şiirin adının konulmasına Leyla Erbil'in karar vermesi istenmiştir. Yetmiş dört mısra ve sekiz bentten oluşan "Suskun"da her bent "yeşil" sözcüğüyle bitmekte ve bu durum İspanyol şair Federico Garcia Lorca'nın "Uyurgezer Romans" şiirini hatırlatmaktadır.

Çalışmada Ahmed Arif'in "Suskun" adlı şiirinde şairin hayatına dair izler aranacak ve kullanılan imgelerin arka planında ne anlatılmak istendiği ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda Ahmed Arif'in yaşamı ve şiir anlayışına dair bilgiler verildikten sonra, onun *Hasretinden Prangalar Eskittim* adlı kitabında yer alan "Suskun" adlı şiiri incelenecek ve şiirdeki F. G. Lorca etkisine değinilecektir. Şiirde kullanılan tarihsel figür ve öğelerin anlamları tespit edilecektir.

Anahtar Sözcükler: Ahmed Arif, şiir, Suskun, mektuplar.

Abstract

Ahmed Arif is one of the socialist realist poets of the 1950s in Turkish literature. The poet, who was born in Diyarbakır, was recognized in the literary world with his only poetry book published during his lifetime, *Hasretinden Prangalar Eskittim* (I Worn Out the Shackles from Longing), and made a great impact. In his poems, the poet, who mostly deals with the people of Eastern Anatolia, their culture and way of life, has dealt with many subjects from history to geography, from love to struggle, from longing to hope, from prison life to freedom. The poet, who attracted attention with his lyrical expression, included traces of himself and his life in his poems. The poet, who chooses the expression "I" in his poems and uses the name "Ahmed Arif" or "Ahmed" in some of his poems, reaches poetry from his experiences and reveals this in almost every poem. One of the poems in which the poet reveals his life experiences is "Suskun"(Silent). "Suskun" (Silent) was also widely included in a letter the poet wrote to Leyla Erbil, and Leyla Erbil was asked to decide on the name of the poem. In "Suskun" (Silent) which consists of seventy-four verses and eight lines, each line ends with the word "green", which reminds us of the Spanish poet Federico Garcia Lorca's poem "Sleepwalking Romans".

In this study, traces of the poet's life will be searched for in Ahmed Arif's poem "Suskun"(Silent) and in the poet will be tried to reveal what is intended to be told in the background of the images used. In this context, after giving information about Ahmed Arif's life and understanding of poetry, his poem "Suskun"(Silent) in his book *Hasretinden Prangalar Eskittim* will be analyzed and the influence of F. G. Lorca in the poem will be mentioned. The meanings of historical figures and elements used in the poem will be determined.

Keywords: Ahmed Arif, poetry, Suskun, letters.

GİRİŞ

Ahmed Arif, 21 Nisan 1927 tarihinde Diyarbakır'da dünyaya geldi. Asıl adı Ahmet Önal'dır. Babası Arif Hikmet Bey, Harran'da kaymakamlık görevinde bulunmuş, nahiye müdürlüğü yapmış Kerkük asıllı biridir. Annesi Kürt kökenli olup, dönemin soylu ailelerinden birinin tek kızı ve babasının üçüncü eşi olan Sâre Hanım'dır. Annesini küçük yaşta kaybetmiş olan şair, üvey anneleri tarafından büyütülmüştür. Ahmed Arif, ortaokulu Urfa'da, liseyi ise yatılı olarak Afyon'da tamamlamıştır. İlk şiiri 1940 yılında *Seçme Şiirler Demeti* adlı dergide yayımlanmış ve bundan on lira telif ücreti almıştır. (Durbaş 2009:23) 1947 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Felsefe Bölümüne girmiş ve 1950'de Türk Ceza yasasının 141. Maddesine aykırı eylemlerinden dolayı tutuklanmış ve öğrenimi yarım kalmıştır. 1951'de "gizli örgüt üyesi" olduğu iddiasıyla tekrar tutuklanıp iki yıl cezaevine girmiştir. Cezaevinden çıktıktan sonra çeşitli gazete ve dergilerde çalışmış ve 2 Haziran 1991 yılında Ankara'da hayata gözlerini yummuştur.

Lise yıllarında Faruk Nafiz'e hayran olan şair, bu dönem şiirlerinde hece vezni kullanmıştır. Adını 1942 yılında *Millet* dergisinde duyuran Ahmed Arif, Türk şiirinde toplumcu gerçekçi şiir anlayışına sahiptir. 1944-45 yılları arasında şiirleri *İnkılapçı Gençlik*, *Meydan*, *Seçilmiş Hikâyeler*, *Yeryüzü*, *Berber*, *Yeni Ufuklar*, *Kaynak* gibi dergilerde yayımlanmıştır. Şair, uğradığı siyasi baskılar ve kovuşturmalar nedeniyle bir süre şiir yayımlamamıştır. *Soyut* dergisi Mart 1967 tarihli 23. sayısında Cemal Süreya'nın şairi ve şiirini anlatan "Ezberindedir Dağlar" başlıklı yazısıyla birlikte Ahmed Arif'in "Kara", "Ay Karanlık", "Bu Zindan, Bu Kırgın, Bu Can Pazarı", "Uy Havar", "Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi", başlıklı şiirlerini yayımlamış ve dergi bu sayısında ikinci baskıya gitmek zorunda kalmıştır. (Durbaş 2009: 15-16) *Soyut* dergisindeki bu yankı ile Ahmed Arif 1968 yılında hayattayken tek kitabı olan *Hasretinden Prangalar Eskittim*'i yayınlamıştır. Ahmet Oktay, *Hasretinden Prangalar Eskittim*'deki şiirleri Ahmed Arif'in yayım tarihinden çok önce yazdığını, bu şiirlerin birçok kişi tarafından ezbere bilindiğini söyler ve ekler: "*Ahmed Arif'in siyasal konumu, şiirin çok uzun süre yeraltında kalmasına yol açmış, bu yüzden o da gizli bir şair olarak bilinmiştir.*" (Oktay 2008: 687)

Ahmed Arif, *Hasretinden Prangalar Eskittim* kitabının adını "Dört Yanım Puşt Zulası" koymayı düşünmüş; ancak arkadaşı Ali Özoğuz'un "Seni 15 yaşında çocuklar, kızlar taparcasına seviyorlar. Sen bununla ola ki burjuvazinin tuzaklarını söylüyorsun. Ama şu da var, o çocuklara saygı duymalısın. Hatta bu adı bir şiirine bile verme, mısra olarak kalsın." demesiyle bundan vazgeçmiştir. (Oral 2014: 37-38)

Mehmet H. Doğan, Ahmet Arif'in "*şiirlerinde Doğu Anadolu'nun yaban doğası, feodal yaşam koşulları, insanı, bu insanın sancılı, korkulu, güç yaşamı, isyanı, hepsi, yerel bir dil ve anlatımla*" dile getirdiğini söyler. (Doğan 1991: 73) Şairin feodal yaşam koşullarına şiirlerinde yer vermesi kendisine yöneltilen eleştirilerden biridir. Bilindiği üzere 1940 toplumcu gerçekçi kuşak şairleri Nazım Hikmet'in Türk şiirindeki ilk takipçileri kabul edilen ve Marksist çizgiyi benimseyen bir şiir anlayışındadırlar.

Marksizm, başta kapitalizm olmak üzere feodal sisteme de tepkili ve karşı bir ideolojidir. Bu noktada Ahmed Arif eleştirilmiştir. Enver Gökçe, Ahmed Arif'e ustalık yaptığı yönündeki bir soruya "ben kimseye ustalık etmedim" cevabını verir ve "Ahmed Arif bugünkü yerine bilinen yetenekleriyle oturmuştur. Hiçbir şey bu gerçeği örtbas edemez. Yalnız 'kendi göbeğimi kendim kestim, kasaba minnet etmedim' dediğine göre kendini aşiret töresine bu kadar bağlı sayan ve bunu ballandıra ballandıra bir marifetmiş gibi söyleyen Ahmed Arif'e, kendi yiğitlik zagonu adına sorarım: 'Aç zulamı, göster restini. Gökten zembille mi indin? He canım sen getir üstünü' (Demirci 1973: 18) diyerek şairin aşiret töresine bağlılığını; Hasan Bülent Kahraman da "Feodal değerlerden kalkan, halk şiiri ve otantik halk kültürüne dayanan bu şiirde az sonra kurmak istediği dünya ile çelişkiye düşmüştür." (Kahraman 1988: 18) ifadeleriyle Ahmed Arif'in şiiri eleştirir. Ahmed Arif ise "İlk şiirlerim bile imzasız oku anlarsın benim yazdığımı. Halk bunu çıkarıyor. Yani şiirime benim imza atmama gerek yok. Bu nedir? Bu benim moral yapımla, inançlarımla, yaşayışımla çok ilgili... (...) Dürüstlük, mertlik, arkadaş için gerekirse canını vermek, ne kadar eski şeyler bunlar değil mi? Feodal diyorlar, feodalmişim..." (Durbaş 2009: 57) ifadeleriyle feodal olduğunu reddeder ve kendisine bu konuda yöneltilen eleştirilere tepkisini ortaya koyar.

Ahmed Arif, *Kürdün Gelini* adıyla bir de roman kaleme almış; ancak romanını çok trajik bulduğu için yırtmıştır. Şair, "... daha bir aydınlık anlatıma varınca" romanını tekrar yazacağını (Leylim Leylim 2014: 95) ifade etmişse de bunu gerçekleştirememiştir. Ölümünden sonra şairin kitaplarda yer almayan şiirleri *Yurdum Benim Şah Damarım* adıyla 2003 yılında basılmıştır.

Şiirin önce lirik olması gerektiğini ileri süren (Durbaş 2009: 67) Ahmed Arif, şiirlerinde aşkı, kendisi için tek soylu varlık olduğunu söylediği halkın töresi, acısı, inanışlarıyla birlikte işlemiştir. Şairin şiirleri çocukluğundan yazıldığı döneme kadarki yaşantısının anlatımıdır. Şairin, Leylâ Erbil'e yazdığı mektupların gün yüzüne çıkmasından sonra, şiirlerdeki imge ve hayallerin somut karşılığının büyük aşkı olduğu görülür. 1954 yılından 1977 yılına kadar altı yıllık süreyi kapsayan bu mektuplar şairin, içinde bulunduğu fiziksel ve psikolojik durumunu, şiir anlayışını, dünya görüşünü, yaşadığı olumsuzlukları yansıtmaları bakımından da çok büyük önem taşır. Mektuplarda asıl öne çıkan ise derin ve büyük aşktır. Çalışmamızda hayatını "Leylâ'dan önce ve Leylâ'dan sonra" (Leylim Leylim 2014: 92) diye ikiye ayıran Ahmed Arif'in, Leyla Erbil'e yazdığı mektuplar ışığında "Suskun" şiiri incelenecektir.

1.Mektuplar Bağlamında "Suskun" Şiiri

Ahmed Arif'in, Türk edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Leyla Erbil'e yazdığı mektuplarla şairin şiirine bakış farklı bir boyut kazanmıştır. Şiirleri çoğunlukla yaşadığı dönemin siyasi baskı ve olaylarının kendisinde yarattığı psikolojik bunalımın ürünü olarak değerlendirilmiştir.¹ Ancak şairin

¹ Bu konuda bkz Ahmet Oktay Oktay, *İmkansız Poetika*, İthaki Yayınları, 1. Baskı, Ocak, İstanbul, 2008.

Erbil'e mektupları, onun şiirlerinin doğmasında yaşadığı büyük aşkın etkisini de ortaya koymuştur. Şair, bir mektubunda bu durumu açıkça şöyle ifade eder: *"Benim her şiirimde varsın var olacaksın. Ama dünyanın en dehşet şiiri bile 'sen' olamaz. Bunu yaşamak gerek. En asıl gerçek bu işte."* (Leylim Leylim 2014: 85) Şairin Erbil'e olan aşkı doğrultusunda "Suskun" şiiri dikkatleri üzerine çeker. Şiirine "Uy Havar" veya "Suskun" adını koymasını Leyla Erbil'in tercihinine bırakan (Leylim Leylim 2014: 95) şair, 23 Nisan 1955 tarihli mektubunda "Suskun" şiirinin tamamına yer verir ve derkenarda *"Leylim, Ben fakir bir şairim/ Bunu düğün hediyesi say/ Zaten bunu sen yazdın gibi bir şey..."* (Leylim Leylim 2014: 49) notunu ekleyerek "Suskun"u düğün hediyesi olarak Erbil'e armağan eder. Ahmet Arif, "Suskun"a şu dizelerle başlar:

Sus, kimseler duymasın.
Duymasın ölürüm ha.
Aydım yarı gecede
Yeşil bir yağmur sonra...
Yağıyor yeşil (Ahmet Arif 1968: 26).

Şiirin başlığının "Suskun" olması da mektuplardan hareketle bizlere çok şey sunar. Ahmed Arif, 1940 toplumcu gerçekçi kuşak şairleri arasında anılmış, ilk şiirini de 1940'larda yayımlanmıştır. 1940 Kuşağı toplumcu gerçekçi şairlerin şiirlerinde, Ahmed Arif'in toplumsallıkla aşkı birlikte işlediği şiir tarzını bulmak zordur. Bu durumu Arif Damar şöyle açıklar: *"(...) Çatık kaşlıydı bizim şiir. Aşk şiirlerimi bile gizli yazdım ben. 1948'de yazdığım bir aşk şiirini 81'de yayınladım ancak."* (Toprak 1984: 8) Damar'ın ifade ettiği bu durum kuşkusuz dönemin bütün sanatçıları için geçerlidir. Ahmed Arif'in "Suskun" şiirinde aşkın kimselerce duyulmasını istememesi bu duruma bağlanabilir. Şair "kimseler duymasın" diyerek büyük aşkı gizlemek, saklamak kaygısı taşımaktadır. Aşkın bilinmesi ise şair için ölüm ile eş düşünülerek "ölürüm ha" dizesiyle ifade edilmiştir. Ahmet Arif, Erbil'e *"Sen ki o kadar yiğit, o kadar kuvvetlisin. Ve bana 'Sus kimseler duymasın'ı verdin..."* (Leylim Leylim 2014: 15) demektedir. Şiir şöyle devam eder:

En uzak, o adsız ve kimselersiz
O yitik yıldızda duyuyor musun?
Bir Stradivarius inler kendi kendine,
Yayı, reçinesi, köprüsü yeşil.
Önce bendim diyor ve sonra benim...
Ölümsüz, güzel ve çetin.
Ezgisidir dolaşan bütün evreni,
Bilinen bilinmeyen ıssızlıkları.
Canımı, tüylerimi sarmada şimdi
Kendi rüzgarıyla vurgun...
Sarıyor yeşil (Ahmet Arif 1968: 26).

Müziğin evrenselliğine vurgu yapılan bu bölümde duyguların dışı vurumu olan müziğe, Stradivarius'a gönderme yapılır. Ahmed Arif, kendisinde yaşattığı büyük aşk ile Stradivarius'u kendisine yakın bulur. Stradivarius'u Edison ayarında bir deha olarak görür ve Stradivarius için "*Kemana o sırrı erişilmez sesi vermek, sanır mısın sadece el hüneri olsun? Yüreği yanardağ gibi bir ihtiyardı ve gözleri kör. (...) Mutlaka bir zoru, bir yarası vardı. Bir aşk belki de bir keder? Ama dünya yıkılışıya ölmeyecek mükemmellikte kemanlar verebildi.*" (Leylim Leylim 2014: 84) yorumunda bulunur. Şiirin bu bölümünde de Stradivarius ile şair, aşkını evrene kadar genişletir, yitik ve en parlak yıldız Sirius'a işaret eder. Aşkın melodisinin yitik yıldızda bile duyulduğunu aktararak "ölümsüz, güzel ve çetin" kemanın sesinin, diğer ifadeyle aşkın sesinin bütün evreni sardığını ve bu aşkı anlatan sesin "canını, tüylerine" kadar sarmaladığını ifade eder. "Sus, kimseler duymasın" ifadesiyle başlanan şiir bu bentte evrene kadar genişler. Şiirde aşk önce evrende müziğin/aşkın sesi olarak yankılanır, sonra tekrar şairin benliğine, rüyalarına, çağlardan şimdiye akan zamana, oradan ilk kadının yaratılmasına kadar uzanır. Şairin şiirinde çıktığı bu yolculukta aşkın uzun mücadeleler sonunda bulunması söz konusu edilir:

Nasıl da yılları buldu,
Bir mısra boyu maceram...
Bilmezler nasıl aradık birbirimizi,
Bilmezler nasıl sevdik,
İki yitik hasret
İki parça can (Ahmet Arif 1968: 27).

Ahmed Arif, 22 Mayıs 1954 tarihli mektupta Erbil'e iki yıl önce rastlamadığı için hayıflanıp "*Ben ki 29 yaşındayım. Ama binlerce yıldır seni arıyor, hasretini çekiyorum.*" (Leylim Leylim 2014: 17) demekte ve şiirinde de bu duruma işaret etmektedir. Şiirde aşkın bulunmasından sonra güzelleşen dünya "dünyanın, denizin, namluların suskunluğu, derin uykulara uyunulduğu, yivlerde güllerin fişkırması" şeklinde ifade edilmesinin yanında tezatlarla okuyucunun fantezi dünyasına "ütopik" ve "imkansız" olan sunularak birbirini bulan iki aşğın dünyasının değişimi gözler önüne serilir:

Yivlerinde yeşil gülleri fişkırması
Susmuş bütün namlular...
Susmuş dağ,
Susmuş deniz.
Dünya mışıl mışıl
Uykular derin,
Yılan su getirir yavru serçeye,
Kısır kadın, maviş bir kız doğurmuş,
Memeleri bereketli ve serin...
Sağıyor yeşil. (Ahmet Arif 1968: 27).

Ahmed Arif, şiirinin devamında Neron, Sezar, Kartaca, Spartaküs'e yer vererek tarihseli tekrar canlandırır. Neron ve Sezar'ın tarihsel kimliklerindeki zalim ve yıkıcı yönlerine gönderme yaparak Koca Kartaca'nın bu imparatorlara karşı bir kent olarak direnişini anlatır. Kibrit suyuyla şehrin yakılması ifade edilir. Şiirin sonraki kısmında yine yıkıcılık, ölüm, Spartaküs'ün direnişi, savaşı, tutsaklığı yer alır. "Cihanın ilk umudu, ilk sevgilisi / ve ilk gerillası Spartaküs" şairin umudunun imgesi olarak karşımıza çıkar. Burada Spartaküs'ün, gladyatör ve kölelerden oluşturduğu orduyla zulme, haksızlığa karşı savaşına gönderme yapılır. Ahmed Arif, bir mücadele adamıdır. Çocukluğunda kavgacı olduğunu; ancak kendisi için hiç kavga etmediğini hep arkadaşları, mahallesi, okul veya sınıfı için kavga ettiğini ifade eder ve ekler: "Bu, benim yapımdan geliyor. (...) Bu belki bir töre, ama yalnız töre değil, bir yaradılış sorunu... Hani aile terbiyesi, eğitim diyoruz ya... Başka türlü olmaz. (...) Eğer sevdiğimse, eğer arkadaşımrsa ve ona haksızlık yapıyorsa kıyameti koparırım, gereğinde de döğüşürüm." (Durbaş 2009: 33) Şairin burada kendisini Spartaküs ile özdeşleştirdiği düşünülebilir. Şiirde sevgiliye tekrardan "Sus kimseler duymasın / Duymasın ölürüm ha." diye seslenen şair kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratılması ve yasak elmayı yemesi ile ilk kadın Hz. Havva'ya göndermede bulunur:

Seni, kaburgamın altın parçası.

Seni, dişlerinde elma kokusu.

Bir daha hangi ana doğurur bizi? (Ahmet Arif 1968: 29)

Şiirin son bölümünde "Ruhum" diye seslenen kadına "Mısra çekiyorum, haberin olsun" denilir. Şair, Leyla Erbil'e yazdığı bir mektubunda (16 Temmuz 1955 tarihli mektup) ona "Hep seni hayalliyorum. Korkunç... Nasıl yanımdasın bilemezsin. Dicle'ye inirim sen, komşuya giderim sen, (...) En çok da mısra çekerken..." (Leylim Leylim 2014: 79) demektedir. Şiirdeki bu ifade de sevgiliye olan özlem ve hasretin iletilmesi olarak düşünülebilir. Şiirin meyhanede yazıldığına hatırlatma yapan şair şiirini şöyle devam ettirir:

Ve Ahmedin işi ilk rasgidiyor.

İlktir dost elinin hançersizliği...

Ağıyor yeşil (Ahmet Arif 1968: 29).

Birçok şiirinde olduğu gibi bu şiirinde de adını vermekten çekinmeyen şair, bulduğu, özlem çektiği ve bir mektubunda (5 Mayıs 1954 tarihli mektup) "O, şâir, dost, en sevgili ve en kardeş..." (Leylim Leylim 2014: 3) dediği sevgilinin samimi dostluğuna atıfta bulunur. Şair, Erbil'e gönderdiği 5 Mayıs 1954 tarihli mektubunda "Suskun" şiirinin dördüncü bendindeki "susmuş derya" ve "uykular gelin" mısraları ile sekizinci bendinde "Ah, canımda o ölüm..." mısraını 23 Nisan 1955 tarihli mektubunda "susmuş deniz" ve "uykular derin" ve "Ah, derimin altında o ölüm..." şeklinde değiştirmiştir.

Hasretinden Prangalar Eskittim'de ise bu değişiklikler çok daha fazladır². 23 Nisan 1955 tarihli mektupta şiirin ikinci bendindeki "En uzak, isimsiz ve kimselersiz", "O çocuk yıldızda duyuyor musun?", "Rüzgarıdır saran gökyüzlerini", "Tenimi, tüylerimi sarmada şimdi" mısraları kitapta "En uzak, o adsız ve kimselersiz", "O yitik yıldızda duyuyor musun?", "Ezgisidir dolaşan bütün evreni", "Canımı, tüylerimi sarmada şimdi" şeklinde; üçüncü bentte "Rüya bütün çektiklerim", "İki kayıp hasret" kitapta "Rüya bütün çektiklerimiz", "İki yitik hasret" şeklinde değiştirilmiş ve kitapta "Bilmezler nasıl sevdik" mısraı eklenmiştir şiire. Mektupta yer verilen şiirin dördüncü bendinde "getirdi/ doğurdu" fiilleri kitapta "getirir/ doğurmuş" şeklinde yer alır. Şiirin beşinci bendinde "Aydım ki yarı gece", "Neron çocuk kitaplarında çirkin bir resim", "Ve Sezar bir isim harabelerde", "Ama yüzük kaşı sanki" mısraları sırasıyla kitapta "Aydım yarı gece", "Neron çocuk kitaplarında çirkin bir surat", "Ve Sezarsa, bir ad, yıkıntılarda", "Ama hançer taşı sanki" şeklinde değiştirilmiş, mektupta yer alan "Kara göklerin altında" mısraının yerine kitapta "Binlerce yıl da sonra" mısraı eklenmiştir. Şiirin altıncı bendinde mektupta "Vurur dağlardan dağlardan", "Ama dipdiri", "Köpek balıklarıydı nasibi", "İlk yiğit erkeği Spartakusun" mısraları ise "Vurur dağın doruğundan", "Ama aç azgın", "Köpek balıklarıydı parçaladığı", "Ve ilk gerillası Spartakus'un" şeklinde kitapta yer alır. Şiirin son bendi olan sekizinci bendinde mektupta "Ah, derimin altında o ölüm namusuzu" mısraı kitapta "Derimizin altında o ölüm namusuzu..." şeklinde değiştirilmiştir.

Şairin Leyla Erbil'e gönderdiği şiirlerinde onun onayını istemesine hatta "Suskun" şiirine ad koymasını Erbil'e bırakmasına ve mektubunda gönderdiği şiir taslaklarında "*Yorulmazsan, seversen, beraberce yazalım. Tamamla beni. Şiirimde olsun tamamla*" (Leylim Leylim 2014: 189) demesine aynı zamanda "Suskun" şiirini ilk paylaştığı 5 Mayıs 1954 tarihli mektubunda şiirin Erbil'in "harikûlâde zevk ve anlayış sansüründen" (Leylim Leylim 2014: 3) geçeceğini söylemesine dayanarak bu mısralardaki değişikliklerin Erbil tarafından yapıldığı söylenebilir.

Şiirin beşinci bendinde "Aydım yarı gecede" ve yedinci bendinde "Aymışam yarı gece" ifadeleri ile her bend- yedinci bend hariç- "yağıyor, sarıyor, ağıyor, sağıyor, alıyor, susuyor, ağlıyor" fiilleriyle birlikte kullanılan "yeşil" sözcüğüyle son bulur.

Ahmed Arif, Erbil'e mektubunda "*Benim Lâmba'da başladığım şiir, ne oldu biliyor musun? Hem de birdenbire ve yarı gecede. Şimdi elli mısradan çok. (...) Pasajlar hep 'yeşil' diye bitiyor. Benim ve senin ne varsa, ikiz ruhumuzda ne varsa her biri birer hafif parıltılı taşla kompozisyona giriyor.*" (Leylim Leylim 2014: 3-4) diyerek yazdığı "Suskun" şiirini özetler ve "*bana bu kudreti verdiğin, beni ben ettiğin için sana teşekkür etmek galiba pek resmi kaçar. (...) Ben senin için, ancak her şeyimi, bütün mevcut kıymet hükümlerini ve canımı fedâ etmekle belki biraz hafiflemiş olurum. Yinede de ödemiş, karşılık vermiş olmam. Bu, hem çok acı, hem de şaheser bir ruh hali.*" (Leylim Leylim, 2014:4) demektedir.

² Burada *Hasretinden Prangalar Eskittim*'in ilk basımı ele alınmış ve değişiklikler birinci basıma göre ortaya konulmuştur. (Ahmed Arif, *Hasretinden Prangalar Eskittim*, Bilgi Yayınevi, 1. Basım, Kasım, 1968, Yenişehir, Ankara.)

Şairin yarı gecede ay oluşunu ifade etmesi şiirin yarı gecede Lambo'nun meyhanesinde kaleme alınmış olmasının aktarımıdır. "Yeşil" ifadesi ise yeşilin "huzurun, iyiliğin" rengi olması aynı zamanda şairin mektubunda ifade ettiği gibi "parıltılı taş" – zümrüt düşünülebilir- ile değerli, paha biçilmez bir aşkın sembolü olarak sunulur. Bunun yanında şair (22 Mayıs 1954 tarihli mektupta) "*Suskun, uzanmış, seni yaşıyorum. (...) Bu korkunç kaos içinde sen, yeşil ve derin huzur, kafamdasın.*" (Leylim Leylim 2014: 12) diyerek Erbil'i kendisi için "yeşil ve derin huzur" olarak nitelendirmiştir.

Şiirdeki "yağıyor, sarıyor, ağıyor, sağıyor, alıyor, susuyor, ağlıyor" fiillerinin sırayla verilmesi bizde yağın yağmurun yani aşkın gelişi, aşığı sarması, yere düşerek her yeri kaplaması, bu aşkın dışı vurumu, kabulü, sükunluğu ve sonunda mutluluk gözyaşları şeklinde kurgusal bir düşlem kurar. Ahmet Oktay ise "*Her kötümser betimleme 'yeşil'in çağrışımlarının oluşturduğu iyimserlik duygusuyla aşıyor.*" (Oktay 2008: 745) diyerek, "yağıyor, sarıyor, ağıyor, sağıyor, alıyor, susuyor, ağlıyor" fiillerini kötümser betimlemeler olarak nitelendirir. Şairin şiirdeki amacının bu olup olmadığını bilemeyiz ama "Suskun" Ahmed Arif'in içinde bulunduğu bütün olumsuzluklara karşın -toplumsal, siyasal ortam- aşkın kendisinde yarattığı yücelik duygusunun yansımasıdır. Acı çekmeyen kişinin şair olamayacağını (Timuroğlu 1991: 27) söyleyen Ahmed Arif, "*Benim için şiir ya da öteki sanatlar, insan ilişkisi demektir. Şiir sevdadır, kavgadır, savaştır, barıştır, bolluk, berekettir, zulümdür, özgürlüktür.*" (Oral 1988: 8) demektedir.

Dilin her şeyden önce organik olduğunu ve halk tarafından geliştirildiğini ifade eden şair, yalnızca yöresel kaynaklardan beslenerek şiir yazılamayacağı şiirin bir birikim ve kültür süzgecinden geçmiş olması gerektiği (Durbaş 2009: 54) fikrini taşır. Bu doğrultuda Ahmed Arif, "Suskun" şiirinde -birçok şiirinde olduğu gibi- halk söyleyişlerine ve konuşmasına da yer vermiş ve bunu ustalıklı kullanmıştır. "Suskun'da "ölürüm ha", "aymışam yarı gecede" ve "Seni bulmuşam sonra" ifadeleri şairin doğup büyüdüğü Diyarbakır yöresinin ağız özelliklerini yansıtır. Şair Diyarbakır ağzını tadını çıkara çıkara konuştuğunu ve bazı şiirlerinde bilerek ve isteyerek kullandığını söyler. (Durbaş 2009: 77-78)

"Suskun" şiirinde Ahmed Arif'in Leyla Erbil'e aşkını, özlemine, kederini, mücadeleciliğini, geleceğe dair umudunu yöresel dil kullanımının sunduğu içtenlikle okumak mümkündür.

2. "Suskun"da Federico Garcia Lorca Etkisi

Federico Garcia Lorca, İspanyol şair ve tiyatro yazarıdır. Yaşadığı dönemde büyük üne kavuşmuş olan sanatçı özellikle "doğum yeri olan Endülüs halk yazını esin kaynağı olmuş" (Canpolat 1990: 27) ve 27 Kuşağı olarak anılan ozanlar arasındaki yerini almıştır. Halk dilini ve kültürünü kullanmış olan Lorca şiirlerinde, İspanyol kültürünü canlandırıp, halkın kültürüne sahip çıkmasını amaçlamıştır (Canpolat 1990: 27).

1929 yılında Amerika'ya giden Federico Garcia Lorca, burada tanık olduğu sıkıntılar karşısında etkilenir ve şiirlerine toplumcu bir kimlik kazandırır. Amerika'da yazdığı şiirleri "*Bir Walt Whitman biçemiyle bütün bu New York alemini*" (Canpolat 1990: 31) anlatır. Şair İspanya'ya döndükten sonra "*Kötülükleri çirkinlikleri, anlatmak için ilk şiirlerindeki yaşama tutkusunu gösteren ördeler, güvercinler, kuzular, kurlangıçlar, atlar, boğalar, son şiirlerinde ölümle, kanla, ateşle bir arada verilir. İç savaş öncesi İspanya'sının acıları onun dizelerinde billurlaşır.*" (Canpolat 1990: 32) 1936 yılında İspanya İç Savaşı'nın çıkmasından sonra cumhuriyet karşıtları tarafından kurşuna dizilerek öldürülür. Ahmed Arif'in şiirlerinde Anadolu insanını, töresini, kültürünü ve Diyarbakır ağzını sık sık kullanması şairi bu yönüyle Lorca'ya yaklaştırmaktadır.

Ahmed Arif, "Karanfil Sokağı" adlı şiirinde "Garcia Lorca'nın mezarı" mısraıyla Lorca'ya göndermede bulunur. Mehmet Kaplan, Ahmed Arif'in "Karanfil Sokağı" şiirini tahlil ederken Federico Garcia Lorca'nın "yanlış yere Marksist" olarak tanıtıldığı, şairin "eserlerinde İspanya'nın özelliklerini kuvvetle" belirttiğini, hiçbir politik faaliyete karışmadığı halde "*eserlerinin değerinden çok, haksız yere kurban edilişi yüzünden, dünyaca büyük üne*" kavuştuğu (Kaplan 2016: 574) yorumunda bulunur. Kaplan'ın bu yorumuyla şairin son dönem şiirlerindeki toplumcu çizgiyi, Walt Whitman etkisini ve Pablo Neruda ile dostluğunu³ görmezden geldiği söylenebilir. Bu doğrultuda Ahmed Arif'in Lorca'ya şiirinde yer vermesini sadece haksız yere kurşuna dizilmesine bağlamak doğru değildir. Şairin "Suskun" şiirinde de Lorca'nın *Çingene Türküsü* adlı şiir kitabındaki "Uyurgezer Romans" şiirinin etkilerini görmek mümkündür. F. Garcia Lorca şiirinde yeşile olan hayranlığını da ifade ederek "yeşil" ifadesini sıkça kullanmıştır. Şiirde "yeşil", "24 kez zikredilmektedir." (Önalp 1986: 228) Lorca şiirinde "yeşil"e şöyle yer vermiştir.

Yeşil isterim seni, yeşil...

Yel, yeşil. Yeşil dallar.

Tekne, süzülür suda

At dağın doruğunda.

Belinde, hayalleri,

Kız dalar balkonunda,

Teni yeşil, yeşil saçı,

Gözü soğuk, gümüşten.

Yeşil istedim seni.

ışığında oynak ayın

Bakar her şey bu kıza,

Bakar onlar, bu bakamaz. (Karasu 2014: 24)

³ Her iki şairin dostluğunun geniş bilgisi için bkz. Zeliha Duran, "Federico Garcia Lorca'nın Pablo Neruda'nın Edebi Eserleri Üzerindeki Etkisi" *VI. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Kongresi 12-14 Ekim 2016*.

Garcia Lorca'nın şiirindeki "yeşil" de huzurun, rahatlığın, umudun ve aşkın simgesi olarak karşımıza çıkar. Ahmed Arif'in umudu, umutsuzluğu ve aşkı anlattığı "Suskun" şiirindeki "yeşil" de Lorca'nın şiirinde olduğu gibi aynı duyguları simgelemektedir. Ahmed Arif'in Karanfil Sokağı'nda Lorca'ya göndermede bulunması şairin Garcia Lorca'nın şiirini bildiğini düşündürür. Aynı zamanda 24 Haziran 1955 tarihli mektubunda Leyla Erbil'in tahkiye tarzında bir şiir taslağı için yol gösterici değerlendirmelerde bulunurken "...canımı sıkmasın, sabırlı ol, güzel bir şiir vereceksin sonunda. İspanyol şairleri yaptı bunu" (Leylim Leylim 2014: 65) demektedir ve bu ifadesiyle de İspanyol şairlerini/şiirini bildiğini ortaya koymaktadır. F. Garcia Lorca ve Ahmed Arif'in şiirlerinde doğdukları bölgenin dili ve kültürünü yansıtmayı amaç edinmelerine ve Ahmed Arif'in "Suskun" şiirinde Lorca'nın "Uyurgezer Romans" adlı şiirinde kullandığı gibi "yeşil"i kullanmasına dayanarak Arif'in bu şiirinde Lorca'dan etkilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

SONUÇ

Leyla Erbil'e yazdığı mektuplardan hareketle, Ahmet Arif'in "Suskun" şiirini 1954'te kaleme aldığı söylenebilir. Şiir, şairin 1968 yılında yayımlanan *Hasretinden Prangalar Eskittim* adlı şiir kitabıyla okuyucunun karşısına çıkmıştır. Şiiri ilk yazıldığı dönemde okuyanın Leyla Erbil olduğu düşünülebilir. Şiirde şairin kullandığı ifadelerin, imgelerin arka planında şairin Erbil'e duyduğu büyük aşk yer alır. Erbil'e "Önce şiir değil benim için. Önce sen" (Leylim Leylim 2014: 99) diyen şairin hemen bütün şiirlerinde Leyla Erbil'e duyduğu aşkı, umudu, hasreti okumak mümkündür. Şiirin adının "Suskun" olması toplumcu gerçekçi bir şair olan Ahmed Arif'in aşkının gizlenmesi, duyulmaması, saklanması isteğinin yanında aşkının yüceliğinin ifadesi olarak da karşımıza çıkar.

Ahmed Arif, "Suskun" şiirini Ankara'da Lâmbô'nun meyhanesinde, yarı gecede, aşkını çok özlediğini duyumsadığı bir zamanda kaleme almıştır. Bu bağlamda "Suskun", şairin içinde bulunduğu olumsuz koşullara rağmen aşkının ve umudunun şiiridir denilebilir. Ahmed Arif'in bu şiirinde Federico Garcia Lorca'nın "Uyurgezer Romans" adlı şiirinin etkilerini görmek de mümkündür.

KAYNAKÇA

- Arif, A. (1968). *Hasretinden prangalar eskittim*. Bilgi Yayınevi.
- Arif, A. (2014). *Ahmed Arif'ten Leylâ Erbil'e mektuplar*. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Canpolat, Y. (1990). Federico Garcia Lorca'nın ozanlığı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, (34). ss. 27-33.
- Demirci, S. K. (1973). *Enver Gökçe ile bir konuşma: Dost ile kavga*. Yücel Yayınevi.
- Doğan, M. H. (1991). Toplumcu gerçekçilik Nâzım Hikmet ve 1940 kuşağı. *Adam Sanat*, 62, ss.73.
- Durbaş, R. (2009). *Ahmed Arif anlatıyor, kalbim dinamit kuyusu*. Cumhuriyet Kitapları.
- Kahraman, H. B. (1988). Toplumcu şiirimizin bugünü ve gelişme çizgileri. *Hürriyet Gösteri*,95, ss. 18.
- Kaplan, M. (2016). *Şiir tahlilleri 2*. Dergah Yayınları.
- Karasu, B. (2014). *Şiir çevirileri*. Metis Yayınları.
- Oktay, A. (2008). *İmkansız poetika*. İthaki Yayınları.
- Oral, H. (2014). *Şiir Hikâyeleri*. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Oral, Z. (1988). Edebiyatımızdan on insan bin yaşam/Ahmed Arif. *Milli Sanat Dergisi*, (2), ss. 8.
- Önalp, E. (1986). Şair ve yazar olarak Federico Garcia Lorca. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Falütesi Dergisi*, 1(1), ss. 227-233.
- Timuroğlu, V. (1991). Ahmed Arif. *Ziya Gökalp*, (63), ss.27.
- Toprak, B. (1984). Kırkıncı sanat yılında Arif Damar'la söyleşi. *Varlık Dergisi*, (916), s. 8.